

NEVZUHUR

EDEBİYAT KÜLTÜR SANAT

MART 2020 / SAYI : 74

NEVZUHUR

SAHİBİ:

MUSTAFA AKBABA

GENEL YAYIN YÖNETMENİ:

ALİ DEMİREL

YAYIN KURULU:

BEKİR KARA
HASAN TÜLKAY
MEHMET ERÇİN

ADRES:

Atatürk Cd. 1306 Sk.
Akbaba Apt. No: 1/2 ANTALYA

TLF : 0 (242) 241 80 62 - 63

BELGEGEÇER: 0 (242) 241 41 74

www.mustafaakbaba.com.tr

e-posta: alidemirel47@hotmail.com

ISSN : 1308 - 1403

BASIM YERİ

TUNAHAN OFSET & MATBAACILIK

Tel : 0 (242) 248 90 88

www.tunahanmatbaa.net

info@tunahanmatbaa.net

tunahanoffset@gmail.com

Sinan Mh. Atatürk Cd. 1254 Sk.

Rıfat Türkcan Psj. No: 14/7

Muratpaşa / ANTALYA

YAYIN TÜRÜ :

Yerel - Süreli

İki Ayda Bir Yayınlanır

NEVZUHUR da yayımlanan yazılar
kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

NEVZUHUR da yayınlanan eserlere
telif hakkı ödenmez.

NEVZUHUR

Bir kültür hizmeti olup, para ile satılmaz.

NEVZUHUR da

Yayınlanan bütün yazıların sorumluluğu
yazarına aittir. Gönderilen yazıların
yayınlanması, Yayın kurulu nun
kararına bağlıdır.

NEVZUHUR Yayınlarının tamamına

www.mustafaakbaba.com.tr adresinden
ulaşabilirsiniz.

BU SAYIMIZDA YAYINLANAN

İÇİMDE UKDE KALDI

MUSTAFA AKBABA

SÖZ...

Prf. Dr. ÖCAL OĞUZ

NARDUGAN

İSLAMİYETE KADAR TÜRKLERDE YENİ YIL

Dr. MEHMET YARDIMCI

Kişi yaratılışına ilişkin

DÜŞÜNCE ORTAMINDA GEZİNTİ

Tarihçi ALİ DEMİREL

İSİMLER VE İLÇELERİN İZLERİNDE İSTANBUL'UN FOLKLORUNA DOKUNMAK-2

ANDAÇ

NELER KAYBOLUP GİTMEDİ Kİ HAYATIMIZDAN...

TUNCER GÜNAY

OKUYUCU İLE SOHBET

Değerli NEVZUHUR dostları;

74. sayımızı sunarken, en kalbî muhabbetlerimizle selâmlıyoruz.

İlk yazımız MUSTAFA AKBABA'nın olup yazarımız yine bir seyahat yazısıyla karşınıza çıkıyor. Diğer seyahat yazılarında da görüldüğü gibi tarihî bilgilerle harmanlanan yazısının akışı içerisinde Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı'nın da bir konuya dikkâtini çekiyor. *İÇİMDE UKDE KALDI* başlığıyla sunulan bu yazıyı ilgiyle okuyacağınızı umuyoruz.

Prof.Dr. ÖCAL OĞUZ'un SÖZ'ü için fazla söz söylememiz gerekmiyor. En iyisi bu güzel yazının takdirini size bırakalım.

NARDUGAN- İSLAMİYETE KADAR TÜRKLERDE YENİ YIL başlığıyla Dr. MEHMET YARDIMCI tarafından takdîm edilen yazı da dikkâtlerinizden kaçmayacaktır sanırız.

Genelde tarih yazılarıyla sizleri selâmlayan ALİ DEMİREL, bu defa farklı bir yazıyla; *Kişi Yaradılışına İlişkin DÜŞÜNCE ORTAMINDA GEZİNTİ* başlığıyla karşınıza çıkıyor.

ANDAÇ ise; Önceki yazısının devamını *İSİMLER VE İLÇELERİN İZLERİNDE İSTANBUL'UN FOLKLORUNA DOKUNMAK-2* başlığıyla sürdürüyor.

TUNCER GÜNAY da *NELER KAYBOLUP GİTMEDİ Kİ HAYATIMIZDAN* derken, eski günlere doğru özlemle kanat çırpıyor.

Bir sonraki sayıda buluşabilmek ümidiyle hoşçakalınız.

NEVZUHUR

İÇİMDE UKDE KALDI

MUSTAFA AKBABA

Budapeşte, Bratislava, Viyana ve Prag Başkentleriyle çerçeveselenmiş bir seyahat programına kış günü de olsa iştirak etmemin sebebi; schengen vizesi süremi dolmasına az bir zaman kala, daha önce görmemiş olduğum Prag'ı görme arzusundan kaynaklandı. Malûm, vize olmak oldukça zahmetli bir iş.

Viyana, Bratislava ve Budapeşte'yi daha önce 2013 yılı Nisan ayında Tuna üzerinde nehir gemisiyle yaptığımız seyahat esnasında görmüştüm. (O seyahat intibalarımı NEVZUHUR'un 34. Sayısında "SULAR MAHZUN AKIYORDU, TUNA BİZİ TANIYORDU" başlığı altında oldukça teferruatlı bir şekilde kaleme almıştım.)

Tarihimizde önemli yeri olan Viyana ve Budapeşte'yi ve de içlerinden akıp giden güzel Tuna'yı bir daha görmenin de elbette zararı olmazdı.

Bu düşüncelerden harekette, 23-27 Aralık 2019 tarihleri arasında Cenab-ı Allah'ın izni ile böyle bir seyahat gerçekleşmiş oldu.

Sabiha Gökçen'den iki saatlik uçuşla ulaştığımız Budapeşte bizi soğuk ve esintili bir havayla karşıladı. Daha önce görmüş ve önemli yerlerini gezmiş olmamdan dolayı şehir bana yabancı değildi. Ama maalesef Kale'de Balıkçılar Kulesi'ne yakın bir noktada bulunduğunu bildiğim, son Buda (Budin) Valimiz Arnavud Abdurrahman Abdi Paşa'nın kabrini, rehberimizin bu konuda yeterli bilgiye sahip olmaması sebebi ile yine ziyaret edemedim. 'Yine' diyorum; çünkü önceki gidişimde de rehberimizin ve mahallî rehberin bilgisizliği yüzünden ziyaret edememiştım. 1686 yılının Eylül ayının ikinci günü, 2 ay 14 gün dayandıktan sonra, 70 yaşında elindeki kılıçla vuruşa vuruşa şehid düşen Kale Kumandanı Abdi Paşa'nın kabrinin rehberler tarafından bilinmemesi, tur programlarına dâhil edilmemesi esef verici bir durum. Bu

mücadelede Osmanlı hiç esir ve yaralı vermedi, çünkü hepsi şehid düştü. Böylesi önemli tarihî bir vak'anın günümüzde unutulmuş olması veya hafife alınması af edilecek bir durum değildir. Mahallî rehberlerin de bu konudaki bilgisizliği hoş bir şey değil ama grubu götüren bizim kendi rehberlerimizin noksanlığı büyük bir ayıptır. Macarların bile "Kahraman düşman" olarak vasıflandırdığı paşamıza bu reva mıdır? Umulur ki rehberlerimiz Arnavud Abdurrahman Abdi Paşa'nın mezarının yerini öğrenirler de çok yakınına gittikleri halde insanları götüremedikleri o kabrin başında şehidimize bir Fatiha okunmasına vesile olurlar.

Bu konuda Kültür ve Turizm Bakanlığımıza önemli bir görev düşüyor. Tur şirketlerinin programlarına bu kabir ziyaretinin de dâhil ettirilmesi ve kabri başında bu hadisenin götürdükleri misafirlerine anlatılmasını sağlaması millî bir görevi yerine getirmek olacaktır.

Ve tabii Millî Eğitim Bakanlığımıza da ayrı bir görev düşmektedir. Tarih kitaplarında yer bulamayan böylesi yiğit millî kahramanlarımızın sayfalar arasına taşınması gerekmektedir.

Yeri geldikçe yıkanmayı Osmanlılardan öğrendiklerini itiraf eden Macar kardeşlerimizin hâlâ bizden öğrenecekleri bazı şeylerin olduğuna şahid oluyoruz. Klasik helâ (wc) anlayışını kendilerinden beklemecek de klozetlerinde taharet musluğunun bulunmayışı bu düşüncemizi doğrulamaktadır.

Macarların kullandıkları bazı deyimlerin de Osmanlı'dan günümüze geldiğini bu seyahatimiz esnasında öğrenmiş olduk.

Bunlardan bir tanesi şöyle;

Yaşadığı sıkıntılardan dolayı çok üzülen, ne yapacağını bilemeyen bir kimseyi dostları şöyle teselli edermiş:

"Biz Mohaç'ı da gördük..."

Yani; 'yaşadığımız Mohaç mağlubiyetinin yanında senin bu sıkıntın hiç kalır' demek isterlermiş.

Bir diğer deyime gelince;

Osmanlı Buda (Budin) Kalesini muhasara altına

aldıktan sonra güzellikle teslim olmalarını istemiş. Tabii Macarlar bunu kabul etmemiş. Tekrar tekrar yapılan bu tekliften sonra Macarların iknâ olmayacağını anlayan Osmanlılar bir plân hazırlamışlar. Buna göre kaleyi savunan komutanlar yemeğe davet edilecek, bu esnada, bu samimî ortam içerisinde onlar tekrar iknâ edilmeye çalışılacak ama bir taraftan da komutanları kale dışına çıkmış olan askerler başıboş kalacağı için Osmanlı askerleri kaleye hücum edecek ve kaleyi düşürecek.

Komutanlar davete gelirler. Gözlerinin önünde koçlar kesilir; kavurmalar, kebablar yapılır, helvalar karılır, yenilir içilir, bir taraftan komutanlar iknâya çalışılır ama bu yolla neticeye varılamaz. Artık Osmanlı paşalarının kulağı kalenin düştüğü haberinin geleceği sestedir, fakat bir türlü haber gelmez. Bunun üzerine zaman kazanmak için bunlara kahve içirmeye karar verirler. O güne kadar kahveyi tanımayan Macar komutanlarının yanında içi kahve çekirdeği dolu çuvallar açılır. İçinden alınan kahveler Macar komutanlarının şaşkın bakışları arasında, büyük saclar üzerinde aheste aheste kavurulur, sonra büyük dibeklerde yavaş yavaş dövülüp toz haline getirilir. İş pişirme faslına gelir lâkin kalenin düştüğüne dair hâlâ bir haber yoktur. Paşalar da huzursuz olmaya başlarlar. Kahve pişirilip büyük taslarda komutanlara sunulur. Bunun bir çeşit çorba olduğunu zanneden komutanlar ilk defa tattıkları bu kara çorbayı büyük bir zevkle içerken, dörtnala gelen bir Osmanlı neferi paşaların önünde attan inip kalenin düştüğü haberini verince kale komutanları işi kavrular ama iş işten geçmiştir.

İşte bu hadiseyi bilen Macarlar, her güzel görünen şeye adlanılmaması gerektiğini şu deyimle ifade ederlermiş:

“Dikkat et, kara çorba geliyor olmasın!..”

Budapeşte akşamında tekne ile Tuna üzerinde gezinti yapmak, her iki tarafın ışıltıları arasında dolaşmak, bu esnada geçtiğiniz yerlerin tanıtımını kulaklıklar vasıtası ile kendi dilinizden dinlemek ayrı bir güzellik oluyor.

Ertesi günün (24 Aralık) programı Viyana (Viyana-Vien) idi. Viyana'ya gelmezden önce rotanızı Slovakya'nın başkenti Bratislava'ya çevirirseniz orayı da gezip görmüş oluyorsunuz. Oralara kadar gitmişken bu sapıntıyı yapmak size fazla bir zaman kaybettirmiyor.

Tuna kenarında yer alan bu tarihî şehri de ikinci defa görmüş oluyordum. Burada Tuna'nın iki tarafı, Budapeşte'deki gibi görkemli bir manzara sergilemese de şehrin tarihî önemi gereği görülmesi gerektiğine inanıyorum. Eski adı Pressburg olan şehrin ana mimarî tarzı Barok. Tuna'ya hâkim bir tepe üzerindeki 9.yy'dan beri gelen kale ve üzerindeki saray ise şehrin sembolü durumunda. Geçmişte Macar Krallarının taç giydiği St. Martin Katedrali'nin de burada bulunması şehre ayrı bir önem katıyor.

Bratislava'dan sonra takriben bir saatlik yolculuğun ardından Viyana'ya ulaşıyorsunuz.

Ve, Viyanaya da ikinci defa merhaba!...

Avrupa'nın kültür, özellikle de müzik konusunda önde gelen bu şehri biz Türkler için ayrı bir mânâ ifade ediyor. İkinci Viyana Kuşatması sırasında, Kırım Han'ı Murad Giray'ın ihanetiyle Osmanlı'nın kaderinin dönmeye başladığı bu şehirde insanın kahırılanmaması mümkün değil. Devlete karşı yapılan ihanetlerin sonucu nelele mâl oluyor. Ve Viyana'da insanın aklına şöyle bir soru geliyor;

“Acaba bugünkü Kırım halkı, dedelerinin yaptığı ihanetin günahını mı çekiyor?”

Avrupa'nın pek çok yerinde olduğu gibi Viyana'da da Türklere rastlayabiliyorsunuz. Bir Türkün işletmeciliğini yaptığı otantik bir restoranda yediğimiz schnitzel (şinitzel)'in tadı hâlâ damağımızda duruyor. Bilinen gazozlardan daha

değişik lezzette olan, içerken biraz armut tadı alınan, 'Almdudler' isimli içeceği de yemeğinizin yanında deneyebilirsiniz.

Yolculuğumuzun üçüncü günü olan 25 Aralık sabahı Viyana'dan Prag'a doğru yola koyulduk. Yukarıda da belirttiğim gibi burayı ilk defa görecekim.

Tarihçi İlber ORTAYLI; “Avrupa'yı görmek ve Avrupa kültürünün temellerini anlamak için Floransa, Roma ve Prag'ı bilmemiz lazım” der. Alman-Avusturya şehirlerinin hiçbirinde görülemeyecek kadar çok Gotik ve Geç Rönesans dönemine aid iz taşıyan Prag, görülmesi gereken Avrupa şehirlerinin önde gelenlerinden. İkinci Dünya Savaşı sırasında hasar görmemesi Prag'ın en büyük şansı olmuş. Ortasından Vltava Nehri'nin geçtiği Prag (Paha) Çek dilinde 'Eşik' anlamına geliyor. Gökyüzü ile yeryüzü arasındaki eşik olduğu düşünülen şehrin eski tariflerinden birisi de 'Altın Beşik' anlamına gelen 'Paha Zlata'.

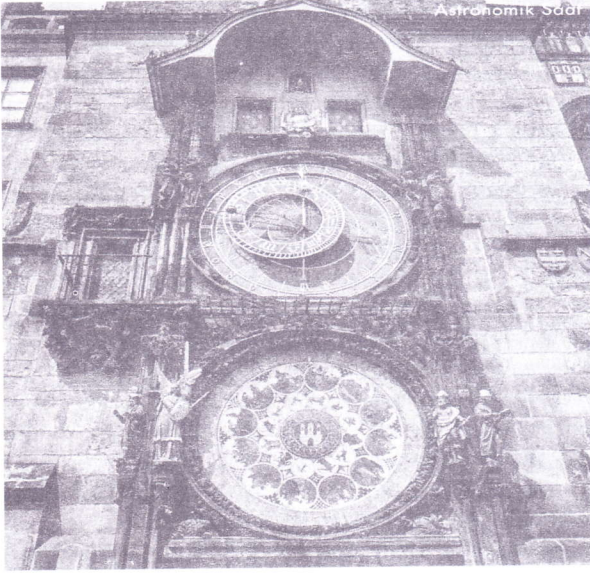
Vltava Nehri kenarında. Arka plânda görülen köprü tarihî Karl (Charles) Köprüsü

Prag'ın resmi tarihi Bohemya Krallığı'na kadar dayanıyor. Prag Kalesi 9.yy'da inşa edilmiş. Sonraki yüzyılda Bohemya Krallığı'nın ana merkezi haline gelmiş. Ülkenin babası da denilen, Çeklerin büyük saygı duyduğu Bohemya kralı ve kutsal Roma-Germen İmparatoru IV. Karl, Roma'ya taşınmayı reddederek Vaclav adıyla doğduğu şehri İmparatorluğun hem siyasi hem de kültür merkezi yapmış. Dünyanın en eski Üniversitelerinden Prag Üniversitesi de yine IV. Karl'ın emri ile 1348'de burada kurulmuş. Prag'ın günümüzde gördüğümüz haline gelmesinde IV. Karl'ın çok büyük payı olsa da Habsburg Hanedanı'nın sanata ve bilime aşırı düşkün üyesi II. Rudolf'un katkılarıyla daha derinlikli bir kimlik kazandığı da bir gerçek olarak karşımıza çıkıyor.

Vltava Nehri'nin ortadan ikiye ayırdığı Prag'ın iki yakasını birbirine bağlayan Karl Köprüsü (Charles Köprüsü) şehrin en önemli köprüsü sayılıyor. Ayrıca nehrin üzerinde 17köprü daha bulunsa da Karl Köprüsü şehrin kalbine, eski şehrin meydanına giden ana yolu oluşturuyor. Bu meydan Prag'ın ilk görülmesi gereken noktası oluyor. Astronomik Saat, Eski Belediye Sarayı, Týn Kilisesi, Kinsky Sarayı, Jan Hus Anıtı ve Aziz Niklaus Kilisesi de dâhil ünlü yapıların çevrelediği bölge dünyanın en güzel meydanlarından biri olarak kabul ediliyor.

9.yy'da inşa edilen Prag Kalesi (Prazasky Hrad) geniş bir arazi üzerinde bulunuyor. Yapımının 600 yıl sürdüğü söylenen ve çanının ağırlığı 18 (onsekiz) ton olan Aziz Vitus Katedrali, Eski Kraliyet Sarayı, Altın Yol, Beyaz Kule ve Kraliyet bahçeleri kale içerisinde görülen etkileyici yapılar arasında yer alıyor.

Eski şehrin meydanında bulunan Astronomik Saat

26 aralık Perşembe gününün programında Prag'a iki saat mesafede, 1358 yılında IV. Karl (IV.Charles) tarafından bulunan dünyaca ünlü termal bölgesi Karlovy Vary vardı. Ohre'nin geçtiği güzel bir vadi içerisinde kurulmuş olan Karlovy Vary, termal tesisleri, tarihî lüks otelleri ve binalarıyla görülmesi gereken bir yer.

Prag kalesi'nde

Karlovy Vary'den bir görüntü

O zaman bir Osmanlı zabiti olan Mustafa Kemal, 1918 yılının Temmuz ayı civarında burada bir ay kadar tedavi amaçlı bulunmuş. Rehberler, oraya götürdükleri gruplara kaldığı Carlsbad Plaza Otelini de gösteriyorlar.

Karlovy Vary'de ünlü bestekârların konser verdiği tarihî binanın önünde

O günlere doğru tarihî hafızamızı yoklayacak olursak; Mustafa Kemal 5 Temmuz 1917'de Suriye-Filistin Cephesinde Falkenheim kumandanlığındaki Yıldırım Orduları'na bağlı 7. Ordu kumandanlığına tayin edilmiş, daha sonra da bazı sebeplerden dolayı bu görevinden azledilmişti. 3 Temmuz 1918'de tahta çıkan yeni padişah VI. Mehmed Vahideddin Han, Mustafa Kemal'i tekrar 7.Ordunun başına getirdi. Ağustos ayında Nablus'taki karargâhına varışından birkaç gün sonra İngiliz taarruzu başlamış (18 Ağustos), 31Ağustos'da cephe çökmüştü.

O zaman Filistin Cephesi'nde üç ordu vardı. Merkezi Salt'da 4.Ordu, Nablus'da 7.Ordu ve Tulkerem'deki 8.Ordular 'Yıldırım Orduları' diye anılıyordu. Cephenin umumî karargâhı ise Nâsıra'da idi ve Liman von Sanders de cephe kumandanıydı. Mersinli Cemal Paşa dördüncü, Arapgirli Cevad Paşa sekizinci ve Mustafa Kemal Paşa Yedinci Ordu Kumandanı idi. İsmet bey ve Ali Fuat Paşa da 7. Ordu'nun Kolordu kumandanlarıydı.

Karlovy Vary'den bir başka görüntü

Mustafa Kemal'in Karlovy Vary'de bulunuşu, Vahideddin Han'ın kendisini tekrar 7.Ordu'nun başına geçirmesinden önceki günlere denk geliyor. Ancak, savaşın en kritik zamanlarında Mustafa Kemal'in Karlovy Vary'e

tedavi amacıyla gitmiş olması bana pek inandırıcı gelmiyor. Acaba, tedavi görüntüsü altında bir görevi ifâ etmeye mi gitmişti? Tedavi maksadıyla girmiş ise rahatsızlığı ne idi? Bu soruların cevaplarını tarihçi hocalarımıza bırakıp biz tekrar seyahatimize dönelim.

27 Aralık Cuma günü Türkiye'ye avdet edildi. Gittiğimiz yerler biraz soğuk olsa da güzel bir gezi oldu. O tarihler Noel günlerine ve yılbaşı öncesine rastladığı için şehirler parıltı içindeydi. Vizemizin son kısmını da böylece değerlendirmiş olduk. Ancak, Budapeşte'de Arnavud Abdurrahman Abdi Paşa'nın kabrini ikinci defadır ziyaret edemeyişim içinde bir ukde olarak kaldı.

GEÇİKMİŞ BİR DÜZELTME: NEVZUHUR'un 34. Sayısında neşredilen; "SULAR MAHZUN AKIYORDU, TUNA BİZİ TANIYORDU" başlığıyla sunulan yazımızda, üst paragraflarda doğru yazıldığı halde son paragrafta Arnavud Abdurrahman Abdi Paşa'nın adı nasıl olduysa Arnavud İbrahim paşa olarak yazılmıştır. Gözlerden kaçan bu hatayı geç de olsa şehidimizin aziz hatırasına hürmeten düzeltmeyi bir borç addediyorum.

SÖZ...

Prof. Dr ÖCAL OĞUZ

Sözlükler "bir düşünceyi anlatan kelime dizisi" diye tanımlıyor. Lakırdı, kelim, kavil ve laf eş anlamlıları, güfte, bahis, konu, mevzu, dedikodu, kıyl ü kal ise diğer ve yan anlamları olarak veriliyor.

Eş anlamlıları arasında Farsça kökenli "laf" diğerlerine göre öne çıkıyor, çoğu zaman sözün yerini tutuyor ama aralarındaki nüans "laf söz olur" ikilemesinde olduğu gibi pek çok yerde görülüyor. Boş söz anlamındaki "lafı güzaf" ile "söz vermek" deyimindeki "söz" arasındaki fark, -"lafı dolandırmaya gerek yok"- belli ki nüanstır çok fazladır.

"Söz uçar yazı kalır" vecizesine cevap "söz konusu" ise, "önce söz vardı" demek yerinde olur. Nitekim kaostan kozmosa "ol" sözüyle geçilmiş, ruhların yeryüzü macerası, Elest meclisinde verdikleri "evet" sözüyle başlamıştır. Kâbusname "sen dahi sözü ulu bil ki gökten gelmiş nesnedir" diyerek bu başlangıca gönderme yapıyor.

Bu yaratıcı gücünden ötürü olsa gerek söz kutsanmış, hatip olmak, kelim etmek, güzel konuşmak erdem kabul edilmiş, "tatlı söz dinletir, tatsız söz esnetir" denilerek "sözü sohbeti belli kişiler" her yerde ve her mecliste başköşeye oturtulmuştur. Konfüçyüs "tek bir söz karışımızdakinin akıllı mı aptal mı olduğunu göstermeye yeter", "Mevlana "biliyorsan konuş âlim sansınlar, bilmiyorsan sus adam sansınlar", "Yusuf Has Hacib "sözü akıl ile söyle, bilgi ile süsle" veya Kaşgarlı Mahmut "kuru kaşık ağza, kuru söz kulağa yakışmaz" diyerek "söz ehli" olanları övmüşler, "laf ebelerini" eleştirmişlerdir.

"Dilin söylediği iyi söz akarsu gibidir, nereye akarsa orada çiçekler açar" diyen Kutadgu Bilig yazarı ile "tatlı söz söyleyen kötü söz işitmez" diyen Şehname sahibi, "tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır" ve "söz vardır öküz durdura, söz vardır zelve kırdıra" atasözlerini söyleyenlerle aynı kültür çevresinde "söz sahibi" veya "söz mülkünün sultanı" olmuşlardır.

"Kem söz, kalp akçe sahibinindir" atasözünde veya "deveyi düz öldürür/sürmeyi göz öldürür/ yiğidi kılıç kesmez/bir acı söz öldürür" türküsünde söylendiği gibi halk arasında "gün yüzü görmemiş söz" denilen küfürlü, incitici

laflar, "sözü sohbeti yerinde" kişilere yakıştırılmamıştır. "Denli densiz söz söyleyen", "ağızdan çıkan lafın nereye gittiğini bilmeyen" "sözde" arifler, "sözüm meclisten dışarı" diye başlayan cümlelerle ayıplanmıştır.

Aynı şekilde Yusuf Has Hacib'in "lüzumsuz söz yanan ateş gibidir, onu ağızdan çıkarmamalıdır, sonra kendin yanarsın" veya Yunus Emre'nin "söz ola kese savaşı/söz ola kestire başı/söz ola ağulu aşı/yağ ile bal ede bir söz" mısralarıyla, "büyük lokma ye, büyük söz söyleme", "söz gümüşse sükût altındır", "dokuz düşün bir söyle" ve "söz ok gibidir, ağızdan çıkınca geri gelmez" atasözleri aynı "söz meclislerinde" söylenmiştir.

Bununla birlikte ataların "söz var gelir geçer, söz var deler geçer", Mevlana'nın "ince söz keskin kılıca benzer, kalkanın yoksa uzak dur" dediği gibi kültürümüz eleştiriye kapısını kapatmamış hatta "dost acı söyler", "doğru söz acıdır" veya "hak söz ağıdan acıdır" diyerek "özü sözü bir" olanların sözlerine tahammülü öğütlemiştir.

Atalar, söz üzerinden bir başka deneyimini "suyun sessizinden, insanın sözsüzünden korkmalı" diyerek paylaşmıştır. Nitekim "ağızdan söz dirhemle çıkmak", "ağızdan lafı kerpetenle almak", "iki lafı bir araya getirememek" deyimleriyle etrafta olup bitene söyleyecek "bir çift sözü olmayanlar" da eleştirilmiştir.

Sözün, "söz vermek", "söz almak", "sözleşmek", "söz kesmek", "sözlenmek", "sözünde durmak", "sözünün eri olmak", "sözünü tutmak" gibi deyimlerde dönülmez karar anlamı vardır. "Yiğidin sözü, demirin kertiği" veya "söz ağızdan çıkar" atasözleri ile Hz. Ali'nin "söz verirken acele etme, çünkü söz namustur" uyarısı, sözün "söz bir, Allah bir" denilen bağlayıcılığını gösterir.

Dilimizdeki "söz" ile "laf" arasındaki anlam farkı tam da burada ortaya çıkar. "Laf lafı açmak", "lafı dalmak", "lafı tutmak", "lafı boğmak", "laf ola beri gele", "laf olsun torba dolsun", "laf konuştu bal kabağı", "lafı ağızda gevelemek", "lafı peynir gemisi yürütmek", "laf taşımak", "laf çıkarmak" gibi deyimler, ardı boşa çıkan sözü sohbeti, karın doyurmayan kuru lafı ve daha çok dedikoduyu işaret eder. Hâsılı kelim bu deyimler, Dedem Korkut'un "tolduran top" adını vererek "kov kovluyor, din dinliyor" diye eleştirdiği kadınlar ile Mevlana'nın "duydum ki gıybetimi yapmışsın, yüzüme söylemekten kaçmışsın, benim gibi bir acizden korkmuş Allah'tan korkmamışsın" diye şikâyetlendiği erkeklerin hâllerini anlatır.

Ancak kültürümüzde sözün fenası boş konuşmak değil yalan söylemektir. Peygamberimiz "münafığın alameti üçtür: konuşur yalan söyler, söz verir cayar, emanete hıyanet eder" buyuruyor. Hz. Ali "özü doğru olanın sözü de doğru olur" diyor. Atalar ise yalan konusunda "ağlar gözden, sahte sözden kendini sakın", "çok söz yalansız, çok mal haramsız olmaz", "Allah bir dediğinden başka sözüne inanılmaz" ve nihayet "doğru söz yemin istemez" diyerek yalan konusunda uyarıda bulunuyor.

Söz, bazen büyükten küçüğe, âlimden cahile nasihat olur. "Cahile laf anlatmak deveye hendek atlatmaktan zordur", "sakalım yok ki sözüm dinlensin" "sözü söyle alana, kulağında kalana", "tatsız aşı su neylesin, akılsız başa söz neylesin", "adam olana bir söz yeter" veya "ulu sözü dinlemeyen, uluya uluya yazıda kalır" atasözleri, "söz dinlemez", "laf duymaz" ve "laftan anlamaz" kişilerin ibretlik akıbetini anlatır.

Nitekim birinden "laf söz işitirim" korkusu olmadan cahil cesaretiyle her konuda "söze atılan" bu tür kişiler, her meclis ve her zeminde kurnazların kurbanı olurlar. Atalar, "akıllı, sözünü akılsıza söyler" diyerek "sözüm yabana" söz

meclislerinin taşeronlarına dikkat çekerler.

Söz bazen de kıskançlıktan, hasetten açılır. Bolu türküsündeki "beyaz giyme toz olur/siyah giyme söz olur" veya Orhan Veli'nin "tak takıştır...söz olmuştur olsun/dostum değil misin?" mısraları ile "ağaç ucuna yel değer, güzel kişiye söz değer" atasözü, kıskanılan kişileri, kem göz ve "kem söz"e karşı uyarır.

Atasözü, ataların deneyimi, birikimi ve hikmetidir. Anlamak için bağlamına, söyleniş yerine ve biçimine bakmak gerekir. Mesela mecliste iyi insandan söz ediliyorsa o kişi geldiği vakit laf dolandırılmaz ve hemen "iyi insan sözünün üstüne gelir" denir. Aksi hâlde herkes birbirinin gözüne bakar ve söze dökme de gelen kişiden duyulan memnuniyetsizliği anlatan malum atasözünü hatırlar.

"Uzun lafın kısısı", "lafı uzatmamak" veyahut "sözü bağlamak" deyimleri kullanılarak söze son verilecekse duruma göre ya "söz dediğin yaş deridir, nereye çekersen oraya gider" diye kaygı duyularak ya da "lafın tamamı abdala söylenir" denilerek susulur.

Günden güne yalnızlaşan yeni kent toplumu, düğün, dernek, bayram, cenaze, meclis, sohbet, barana, ferfene, gezek, kürsübaşı, sıra gecesi, yaren meclisi, oda, kahvehane veya komşu ziyareti gibi göz göze, yüz yüze, diz dize iletişimin, görüşmenin, dertleşmenin, yarenlik etmenin anahtarı olan sözün iyileştirici ve düzenleyici gücünden mahrum kaldı. Bu yüzden "sözünü balla kestim" diye söze başlayan musahipler, mukallitler, arifler günden güne kaybolurken, "lafı ağza tıkanlar" çoğaldı.

Eski meclislerin dillerden düşmeyen "her ne kadar sürç-i lisan ettiyse affola" sözü ise, günümüze gelmeyi başarabilen birkaç Karagöz perdesinde "oyun bitti" anlamıyla donup kaldı.

NARDUGAN İSLAMİYETE KADAR TÜRKLERDE YENİ YIL

Dr. MEHMET YARDIMCI

Yılbaşı kutlamaları aslında bizim milli bayramımız olup Hristiyan âleminin Noel adı ile kendilerine mal ettikleri bir Türk geleneğidir.

Her ulus kültürel kimliğine, ancak geleneklerine sahip olmakla kavuşur. Gelenekler toplumların yaşam biçimini yansıtır. Kişilerin geleneklerini yaşatıp yaygınlaştırması onların belirli amaçlar doğrultusunda kenetlenmesini, birlik ve beraberliklerini güçlendirmesini sağlar.

Yılbaşı kutlamak Eski Türklerle özgü bir gelenektir. Bugün Noel baba diye bahsi geçen karakterin atası Türk karakteri olup bizzat Ayaz Atadır.

Bizim bayramımız Yeni yıl Nardugan'ı alıp Noel yapanlara, Ayaz Ata'mıza da Noel Baba diye sahiplenene inat geleneğimize ve geleneksel kültür değerlerimize sahip çıkalım. Çünkü Nardugan, İslamiyete kadar olan Türkler ile Sümerler'de aynı adla anılan yeni yıl bayramıdır.

Nardugan, Roma'da Satürnalya, Antik Yunan'da ise Dionysos Şenlikleri olarak kutlanan, Türklerde Güneş'in Doğuşu anlamına gelen ve Ön Türkler'deki atalar kültürü döneminden günümüze kadar Orta Asya coğrafyasında Güneş kültü adına kutlanan önemli bir bayramdır.

Her yıl 22 Aralık'tan sonra gelen ilk dolunayda kutlanır. Bunun nedeni ise Türklerin eski inanışına göre tıpkı

Mısır mitolojisinde olduğu gibi gece ile gündüz sürekli savaşırlar. 21 Aralık günü en uzun gecedir ve ardından Güneş daha çok görünmeye başlar, günler uzar. Bu yüzden Türklerce Ay yılı esasına dayalı olarak 22 Aralık gününü takiben ilk dolunayın çıktığı gün yeni yılın ilk günüdür.

Noel, sanıldığı gibi Hristiyanlara özgü bir bayram değil, insanlığın en eski geleneklerinden birine batılının sahiplenmesidir. Hristiyanların İsa'nın doğuşu olarak kutladığı Noel bayramı, İsa'dan önce çok eski zamanlarda Türklerin yeniden doğuş bayramıdır.

Bazı Türk boylarınca halen kutlanan Nardugan ya da, Tatar Türklerinin "Koyaş Tuğa", yani "Güneş Doğan" günü, Başkurtlar'ın "Nardugan" ya da "Mardugan", Çuvaşlar'ın "Nartavan" ya da "Nartukan" gibi benzer adlarla kutladıkları Yeni Yıl, Türk dünyasının Hayat Ağacı olup yılbaşı geleneğidir. Nardugan, İsa'dan önce kutlanan Türk Halk Bayramıdır. Hatta Hayat Ağacı (Akçam) Çuvaş Türklerinin bayrağında bile yer almaktadır.

Türklerin kutladığı diğer bayramlar olan Paktıgan ve Koçagan bayramlarıyla da uyumlu olan Nardugan'ın, gündönümüne dayalı bayramlarla birlikte üçlü bir yapının parçası olduğu görülmektedir.

Nardugan, Moğol dilindeki Nar (Güneş), Türk dilindeki Tuğan (Doğan) sözcüklerinden oluşmuştur. Tatarlar bu bayrama Koyaş Tuğa yani Güneş Doğan günü derler. Başkurtlar, Udmurtlar Nardugan veya Mardugan, adını verirler.

Bu geleneğin anayurtları Orta Asya olan ve türlü nedenlerle Mezopotamya'ya göçen Sümerler'e Türklerden geçtiği, oradan da Anadolu aracılığı ile Eski Roma'ya geldiği ve günümüze kadar gelip günümüzdeki 1 Ocak yılbaşının temelini oluşturduğu sanılmaktadır.

Türklerin, tek Tanrılı dinlere girmesinden önceki inançlarına göre, yeryüzünün tam ortasında bir akçam ağacı vardır. Bu ağaca hayat ağacı denmektedir.

Türkler için büyük bir önem taşıyan bu hayat ağacı, Orta Asya'da olduğu gibi Anadolu'da da motif olarak bütün halı, kilim, nazarlık, kırlent vb. işlemlerimizde görülmektedir. Çeşme başlarında, çinilerde ve Türk kültürünün önemli tarihi belgelerinde karşımıza çıkmaktadır.

Çam Ağacı, ilk çağlardan itibaren Türkler için mukaddes ağaç sayılmıştır. Onun şerefine, insanların putlara taptıkları zamanlarda 3-4 bin yıl önce bayramlar düzenlemişlerdir.

Anadolu'da "Dağların kadısı katran, müftüsü çamdır" diye bir söz vardır. Bu sözle Tanrı'nın kutlu ağacı çam insanlara dini öğreten müftü ile sembolleştirilmiştir.

Altay destanlarında çam ağacı, yeniden dirilişi, esenliği sembolize eder. Yıllardır, Hristiyan âdeti olarak görülen çam süsleme geleneği de, aslında bizim Atalarımızdan miras kalmış önemli bir geleneğimizdir.

Doğayı kutsal tutan, güneşin ve ayın hareketlerini topluca kutlayan dans etmeyi, doğayla iç içe olup kırık yerde yaşamayı esas alan ve kendilerine pagan denilen topluluklar gece ile gündüzün eşitlendiği 22 Aralık tarihini kutsal sayıp her yıl 'yeniden doğuş' bayramı olarak kutlamışlardır.

Bu gün içinde tüm Türkler, ölümsüzlüğün simgesi olarak kabul ettikleri ve Türk Mitolojisi'ne göre tüm insanların türediği ağaç olan Akçaçam Ağaçları'nı süsler ve bu ağaçların altında, çevresinde geleneksel oyunlar oynar, kopuz eşliğinde şarkılar söyler ve eğlenceler düzenlerler.

Orta Asya'daki Türk inançlarına göre, Yeni yıl dediğimiz Nardugan Bayramı eş, dost, akraba gibi yakınlarla bir araya gelerek kutlanırsa ömür çoğalır ve yeni gün uğur getirir.

Bu bayram için herkes evlerini temizler ve güzel giysiler giyinir. Yalnızca Orta Asya'da yetişen akçam ağacının çevresinde ise türlü çeşit şarkı söylerler ve eğlenceli oyunlar oynarlar.

Batılılar, İsa'nın doğum gününü, 25 Aralık olarak gösterip, Christmas yani Noel adı ile özünde doğa sevgisi ve eğlence yatan Pagan anlayışını birleştirip Noel adı ile dünyaya yaymışlardır.

Noel Baba'ya kırmızı beyaz tulum giydirilmesi ise ticari amaçla reklam için Coco Cola adına reklam afişleri hazırlayan Haddon Sundblum'un yaptığı uydurma bir eylemdir.

Türklerde güneş çok önemlidir. Türklerin inançlarına göre 22 Aralık tarihinde Gece ile Gündüzün tüm gece süren savaşının ardından kazanan Güneş olur. Bu zafere de Nardugan yani Doğan Güneş denir.

Binlerce yıldan beri birçok kültürde nar, bolluk ve bereket simgesi olarak kullanılmıştır.

Doğu Akdeniz, Mezopotamya, İran, Urartu ve Ege kültürlerinde, edebi kaynaklarda sıkça sözü geçen ve sembolik önemi ön plana çıkan nar doğum, ölüm, hayat, bereket ve bolluğu simgeler. Antik Mısır'da ölümler, ikinci yaşamın umuduydu, narla birlikte gömülmüşlerdir.

Halk kültüründe Nar güneş anlamına da gelir. Tugan ise doğandır. Birleşimi de "Doğan Güneş'tir. Bu zaferi Türkler, Akçamın yani Hayat Ağacı'nın altında şenliklerle kutlamışlardır.

Orta Asya'daki Türk kavimleri 25 Aralıkta gün uzadığından Tanrıya şükür için akçam ağacını süslemiş ve altlarında Tanrıya hediyeler koymuşlar ve gelecek sene için dileklerini tıpkı Hıdrellezde ev araba şekli yapıldığı gibi ağacın altına çizip bırakmışlardır.

Bu gelenekler kimi toplumlarda bayrama dönüşmüştür. Çünkü bayramlar her millette görülen ve toplumun bütün kişilerince benimsenen, bütün olanaklarıyla halkın katıldığı ortak âdetlerdendir. Bu biçimiyle bayramlar, insanlar arasındaki karşılıklı sevgi ve saygının perçinleştiği gündür.

Bu bayram için herkes evlerini temizler ve güzel giysiler giyinir. Yalnızca Orta Asya'da yetişen akçam ağacının çevresinde ise türlü çeşit şarkı söylerler ve eğlenceli oyunlar oynar.

Bu ağaç kültü Türkler'den Hristiyan kültürüne, Hunların Avrupa'ya göçmeleri sayesinde geçmiştir.

Türk mitolojisinde Gök Tanrı'nın devamı olmakla birlikte, daha sonra somut bir kimlik olarak düşünülmüş olan Ülgen sözcüğü, Kırgız ve Kazak Türkçesinde büyük ulu

anlamlarına gelmiş ve bir iyelik ilahı olup şaman dualarında şimşekçi, yıldırımcı diye gök cisimlerini yönettiğine inanılmıştır.

Dünyanın yaratılışı ile ilgili efsanelerde dünyanın yaratılışında önemli rol üstlendiğine inanılarak Altay Türkleri Tanrı Ülgen'e teşekkür etmek amaçlı dua etmişler, duaları Tanrı'ya ulaşsın diye de Hayat Ağacı'nın altına hediyeler bırakmışlar, hayat ağacını süslemişlerdir.

Bu gün yılbaşı ağacı diye çam dallarının süslenmesi bu geleneğin uzantısıdır.

Bu âdetler Türkler yoluyla Avrupaya geçmiştir. Noelle falan ilgisi yoktur.

Avrupaya giden Hunlar âdetlerini orada devam ettirince batılılar da onlardan görerek kendileri de yapmaya başlamışlardır.

İznik konsülünde bu âdeti İsa'nın doğuşu olarak kabul edelim demişler ve Hristiyanlar kendileri de kutlamaya başlamışlardır. İsa'nın doğumu ile hiç bir ilgisi yoktur. İsanın doğumu 6 Ocaktır. 25 Aralık'ın ise Hristiyanlar için bir kutsallığı olmadığı gibi 31 Aralık'ın da ilgisi yoktur.

Yılbaşı kutlamaları, 16. yüzyılda Almanya'da başlamış, sonra Fransa'ya ve tüm dünyaya yayılmıştır.

Nasıl başkalarının ısrarla sahip çıkmaya çalıştıkları tüm Türk toplumlarının en önemli değerlerinden biri olan Nevruz bizimse, nasıl, Anadolu'nun çeşitli yörelerinde Hıdrellez, Yeşil Gün; Kırım Türklerince Tepreş; Makedon Türklerince Ederles gibi adlarla anılan Hıdrellez bizimse, Yıl Başı da bizimdir.

Ayaz Ata hikâyesi bizlere eski folklorumuzdan gelmektedir. Ayaz Ata hakkında nice hikayeler ve masallar anlatılmıştır. Onu ilk önce soğuktan çıkmış bir ruh olarak tanımlamışlardır.

Türk halk anlatımlarında, iyi niyetli, yardım sever, Ayaz Ata kimliği ortaya çıkar. İlk önce ona Kutsal Baba, Çam Baba, daha sonra Ayaz Ata demişlerdir.

Hikâyelere göre ona iyiliklerinde yardım ve eşlik eden kızı, bazı hikâyelere göre de torunu olmuştur. Ona da Ayaz Kız ya da Kar Kızı ismini vermişlerdir.

Ayaz Ata tüm ihtiyacı olan insanlara gizli yardım ederek onları mutlu etmiştir. Yaptıkları iyilikler hep gizemli kalmıştır.

Noel Baba, Türk Kültüründe mitolojik dönemlere uzanan Ayaz Ata'dır. Noel Baba efsanesi tarihi bir kişilik olan Anadolu'da yaşamış Aziz Nicolas ile ilişkilendirilir. Aziz Nicolas MS. 300 yıllarında Patara (Fethiye yakınlarında bir antik kent) olarak bilinen Demre (Antalya-Kale) 'de doğmuştur. Onun çocukluk ve gençlik dönemlerinin güzel olaylarla dolu olduğundan söz edilir. O, Myra'da yani

bugünkü Antalya'ya bağlı Fenike Kaş üzerinde bulunan şu anda Kaş ismini alan Demre ilçesinde Baş Piskoposluk yapmıştır.

Hristiyanlık öncesindeki mitolojik anlatılara göre Tanrı Odin'in gün dönümünde bacalardan evlere girdiği ve insanlara hediyeler bıraktığına inanılırdı. Noel Baba'nın evlere hediye getirmek için seçtiği yol da bu mitolojik inanışlar üzerine kurgulanmıştır.

Ayaz Ata, Türk, Altay ve Orta Asya mitolojilerinde, özellikle Kazaklarda ve Kırgızlarda Soğuk Tanrısı olarak tanınır.

Ayaz Ata, Ayas Han olarak da bilinir ve ay ışığından yaratılmıştır da denilmektedir. Burada adı "Ak Ayas" olarak geçer.

Bir hikâyeye göre Ülker burcunun altı yıldızı göğün altı deliğidir ve oradan soğuk hava üfler. Böylece kış gelir. Ayaz, tüm Türk halklarında yakıcı soğuk anlamına gelir. Ay'ın gökte rahatlıkla görüldüğü açık havalarda meydana geldiği için Ayaz Ata'yı, Ay Tanrısı'nın gönderdiği düşünülür.

Ayaz Ata, bazı kültürlerde kışın soğukta ortaya çıkan ve kimsesizlere, açlara yardım eden bir evliyedir. Kimi görüşlere göre Ayas Han ile aynı kişidir.

Kazaklarda kışın karşılanması ile ilgili olarak Soğumbası adı verilen bir eğlence bulunmaktadır. İlk karın yağması ve ilk soğğun vurması ile kutlanan bayramdır. Ayas Ata'nın bu bayramla bir ilgisi olması muhtemeldir.

Özbekçede Şahta sözcüğünün Ocak anlamına gelmesi ise anlamı açısından dikkat çekicidir.

Başkurtçada Ayaz At "Kış Babası" olarak yer alır. Torunu ise "Kar Güzeli" adıyla anılır. Tatar kültüründe "Kış Babası", torunu ise Kar Kızı olarak bilinir.

Ayaz Ata ülkemizde pek bilinmese de kültürümüzün önemli bir parçası olan bu geleneğin Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan gibi devletlerde hâlâ kutlanmakta olduğu bilinmektedir.

Görüşümüz doğrultusunda beyanda bulunanların ifadelerinin:

"Ayaz Ata tarihi geçmişi 10 bin yıla uzanan proto Türk topluluklarında Yel Ana olarak anılırdı. Çünkü o dönemki Türkler ana erkil bir topluluktu. Ataerkil dönemle birlikte Yel Ana'ya Yel Ata denilmeye başlandı. Zaman içerisinde Ayaz Ata ismi verildi." (Özkul Çobanoğlu);

"Kadim Türkler, güneşin zaferini ve yeniden doğuşunu, büyük şenliklerle 'Akçam Ağacı' altında kutlardı. Nardugan olarak bilinen bu bayram, Hunlar tarafından Avrupa'ya taşındı. Hristiyanlar, Nardugan törenini İsa'nın doğumuyla ilişkilendirip Noel adıyla kutlamaya başladı." (Prof. Dr. Muazzez İlmiye Çığ)

"Türkler'in yeniden doğuş bayramı Nardugan'dır" (Prof. Dr. Nurullah Çetin)] "Ayrıca, Türklerdeki Paktıgan ve Koçagan bayramlarıyla da eş anlamdadır. Tatarlar bu bayrama "Koyaş Tuğa", yani «Güneş Doğan» günü derler, Başkurtlar, Udmurtlar «Nardugan» veya «Mardugan», Mişer Tatarları «Raştua», Çuvaşlar "Nartavan» ya da «Nartukan», Zırizyalar «Nardava», Mokşalar «Nardvan" olarak adlandırırlar. (Shurubu Kayhan)biçiminde oluşu bilim aleminin de ortak görüşte olduğunun işaretidir.

Ayaz Ata geleneğinin de önemsenmesini dile getiriyor, oldukça hassas ve önemli olan bu konuyu Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırma Enstitüsü'nün önemle ele almasını; Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan vb. Türk Dünyasından gelen öğrencilere tez ya da araştırma konusu yaptırılmasını, sonuçların araştırmacıların ve Türk halkının bilgilerine sunulmasını öneriyor, yeni yılın tüm insanlığa uğur getirmesini diliyorum.

Kaynakça

Pervin Ergun, Türk Kültüründe Ağaç Kültü, AKM Yay. Ank. 2004
Emel Esin, Türk Kozmogonisine Giriş, İstanbul, 2001
Bahaaddin Ögel, Türk Mitolojisi, Ankara, 1971
Abdülkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara, 1972
Türk Dünyası El Kitabı, C. II,

Kişi yaratılışına ilişkin

DÜŞÜNCE ORTAMINDA GEZİNTİ

Tarihçi Ali DEMİREL

Kişi ile ilgili düşünüleceğinde ilk bilinmesi gereken, bizlerin Acun (dünya) dediğimiz bu mavi gezegenin yerlisi olmadığımızdır. Yeryüzü, gerek canlı gerekse cansız olarak yaratılan varlıkları ile kendine özgüdür. Çeşitli toprak, taş, maden vb. katı, sıvı ve gaz öğelerden; yosun ve diğer bitkilerden tutun, tek hücreli devinen canlılardan dinazorlara kadar yaratılmış her varlık bu mavi gezegenin yerlisi olmalıdır. Acun'un tek yabancı/konuğu/istilacı biz insanlarız... İlk insanın bu gezegende yaratılmadığı bize açıkça bildirilmiştir. Yaratıldığımız yer/cennet; bir başka gezegen midir? Bir başka boyutta olan özel bir ortam mıdır? Bilmiyoruz ama bilinen şu ki; kişi bedeni yaratılırken, bu mavi gezegende var olan madde ve elementlerin aynısı/benzerleri kullanılmıştır. Kişi Acun'un maddi ortamına uygun yaratılmıştır. Bilinmesi gereken bir başka önemli durum; pek çok element kullanılarak oluşturulan muhteşem düzenek/beden yalnız başına kişi değildir. Beden, sadece geçici bir süre için kullanılıp atılacak olan özel bir düzendir. Çok özel işlevleri olan ve üzerinde yaşadığımız gezegene tam uyum sağlayabilen bedenin, kişi olabilmesi için biyolojik canlılığının içine ruh yerleştirilmiştir. Beden ve ruh birlikteliği kişi olarak belirlemektedir. Bedenlere gönderilen/gönderilecek olan ruhların en baştan hazırlandığı, hangilerine beden verilerek hangi zamanda, hangi sırayla Acun'a gönderileceğinin belirlendiği kutsal metinlerden anlaşılmaktadır. Hatta kendisine beden verilecek ruhlardan; Yüce Yaratıcıyı unutmamaları, doğru yoldan sapmamaları için söz alınmıştır. Neden böyle bir söz alındı? Bu konu aşağıda özellikle irdelenecek...

Ruhların yaratılışı, ortaya çıkışı, dahası kaynağı belli, Yüce Yaratıcı kendinden zuhur ettirerek, kendinden bir parça olarak ruhları yarattı. Bedeni de elbette Yüce Yaratıcı yarattı. İlk beden, Acunda var olan elementlerle yaratıldıktan sonra o bedene ruh verilmiştir. İşte beden ve ruhun birleşmesinden oluşan bu yaratılmışa 'ADAM' (Âdem) dendi. Üzerinde yaşadığımız bu Mavi Gezegenin dışında 'Cennet' denilen bir yerde yaratılan Adam, aynı yerde gözlem altına alındı... Her ruh için yeni bir beden gerektiğinde yeniden düzenleme yapmak yerine Adam'ın kendi benzerlerini, kendisinin düzenleyerek çoğaltması sağlanmalıydı. Adam'ın kendisinden çoğalacak olan yeni adamlar, birbirinin birebir benzerleri olacaktı. Bu durumda ne kadar çok adam olursa olsun birbirlerinden hiç farkları olmayacaktı. Böyle bir tekdüzeliğe 'adam yalnız' konumuna düşecekti. Oysa ikilik, iki zıt kutupluluk, iki ayrı beden düzeneği olan kişiler olmalı ve de yeni nesiller bu karşıtlıklardan çoğalırsa her kişilik kendine özgü olurdu. İşte bu sebepten beden yapısı kısmen farklı olan 'HAVVA' yaratıldı... Artık Adam ve Havva, kişiliği iki kutup olarak temsil edecekler, onlardan ortaklaşa çoğalacak olan yeni nesiller hep farklı olacaktır. Adam ve Havva'nın beden yapılarının temel taşları olan özel bilgi noktaları

(DNA) sayılarının çokluğundan dolayı iki yarımın (yarım Adam'dan-yarım Havva'dan) birleşmesiyle sonsuz çeşitte kişi bedeni oluşabilir şekilde yaratılmışlardır. Böylece beden verilecek her ruh için ayrıca beden yaratmaya gerek kalmamıştır. Aslında Adam ve Havva'nın yeni bedenler oluşturabilmeleri; yaratılmış bedenler üzerinden yeni bedenler yaratmaktan başka bir şey değildir...

Adam ve Havva 'cennet' denilen yerde yeterince denendikten/gözlendikten sonra üzerinde yaşadığımız bu Mavi Gezegen'e gönderildiler. Artık yaratıldığımız yerde/cennette değil, Acun dediğimiz bu gezegende yaşayacaktık. Böylece Adam ve Havva ve de onların nesillerinin kişilik serüvenleri bu gezegende devam edecekti/devam etmekte... Yaratılıştan ve devamında Acuna gönderildikten itibaren kişi üzerine çok önemli özel bir uygulama yüklendi, şöyle ki: Kişi, kişi haline gelmeden yani henüz ruh iken, bulunduğu o ortamın/boyutun farkındaydı. Yüce yaratıcıya söz verirken de Yaratıcının ve onun yarattığı diğer yaratılmışların bilincindeydi. Melek ya da başka yaratılmışlardan farklı olan yeni yaratılan bu ruhlar, oldukları halde bırakılmadılar. Bunlardan Yüce Yaratıcıyı hatırlayıp anmaları ve doğru yolda olmaları istenmişti, bunun için söz alınmıştı. Yeni uygulamanın özgün olabilmesi için kişinin/kişilerin öte boyutla ilgili hatıraları/bilinçleri ile bağları olmamalıydı. Özgürce davranışlar geliştirebilmeleri için; beden verilerek kişi haline getirilecek olan yeni yaratılmışların geçmişleri ile ilgili bilgi ve hatıraları silinecekti / unutturulacaktı. Ve öyle oldu. Böylece kişinin Mavi gezegendeki serüveni başlamaktadır. Kişinin geçmiş ile ilişkisinin kesilmesi, özgün birey olabilmesi için çok önemli. Bazı zamanlarda, bazı kişiler öte boyut (öte Acun) ile iletişime geçebiliyorlar mı? Olabilir... Hatta zaman zaman, gerektiğinde, öte Acundaki bazı yetkin ruhlara da kişi bedeni verilerek özel görevlerle aramıza gönderiliyorlar mı? Olabilir...

Yeryüzüne gönderilen kişilere çok özel yetenekler de verildi; akıl, düşünme, fikir yürütme, kendisine verilen bedeni doğru kullanma melekeleri gibi... Bunların yanı sıra öyle bir değer bahşedilmiştir ki; bütün kişileri kişi yapan temel özellik budur. Yaratılmış biri için verilen, bir çeşit özerklik olan bu muhteşem yetke, kısmi de olsa çok değerli olan özgürlüktür, diğer bir deyişle 'İrade-yi Cüziye'dir. Kişinin söz konusu özgürlüğü, tamamen kendine has olarak kullanabilmesinin en temel koşulu, geçmişi ile ilişkisinin kesilmiş olmasıydı. Ve bu yapılmıştır... Ancak; bu özgürlük kısımdır/kısıtlıdır/cüzidir, kişinin sınırsız bir özgürlüğü yoktur. Söz konusu sınırlama iki ayrı ortamda gözlenebilir. Birincisi; kişi, üzerinde barındığı gezegenin koşulları ve bedeninin yetenekleri ile kısıtlıdır. İkincisi ise; kişinin ve de kişilerin özgürlüklerinin sınırı, diğer yaratılmışların özgürlüklerinin sınırına kadardır... Eğer kişiler, özellikle de kişilerin oluşturduğu toplumlar, inanç ve yaşantılarında sapıklığa düşmüşlerse, sınırları aşmışlarsa ve dahası; bu kötüye gidişin, yeryüzündeki bütün kişi ve toplumları olumsuz yönde etkileme tehlikesi varsa, o toplum, içlerindeki kişiler arasından seçilen elçiler aracılığıyla uyarılırlar. Düzeltme olmaz hatta daha kötüye gidiş devam ederse, şiddetli cezalandırma yoluna da gidildiği bilinmektedir. Bu konuda şu husus da bilinmeli; gerek uyarılmada ve gerekse cezalandırmada, kişilerin ve kişiliğin geçmişlerindeki ruhsal ortam ve boyutla ilişkilerinin kesik olmasına özen gösterilerek düzeltmeler yapılmaktadır. Şunu hiç unutmamalıyız; teker teker kişiler ve bütün toplumlar yani insanların tamamı, yeryüzünde başıboş ve sahipsiz bırakılmamışlardır.

Adam ve Havva nesilleri, kişi kişi ele alındığında, Yeryüzündeki serüvenleri kısa bir zaman dilimini kapsamaktadır. Şöyle ki; kişi yaşamının süresi, Acun'un Güneş çevresinde ortalama seksen kez dönmesinden ibaret. Bu süre sonunda ruhlara bahşedilen bedenler eskimekte, arızalar başlamakta. Önce bir/iki organın, sonra diğerlerinin işlevsel düzenleri bozulmaya başlamaktadır. Sonuç olarak, ruh ve beden birlikteliği sona ermektedir. Ruh, Yeryüzü minerallerinden/topraktan oluşan ve artık işlevini yitiren bedeni yeryüzünde bırakarak daha önce karalaştırılan yere-boyuta dönmektedir/götürülmektedir. Artık ruh ve bedenden oluşan kişi ölmüştür...

Yeryüzündeki serüvenimiz kapsamında, kendimizle ilgili olarak, akıllara/düşüncelere takılan bazı sorular oluşmaktadır. En önemli soru ise şudur: Acun dediğimiz bu gezegen bizim değil, yani bizim yurdumuz değil. Yeryüzü bizim için bir konaklama yeri, biz de konuklarız, kısa bir süre kalıyoruz ve dönüyoruz. Öyleyse biz kişiler, bu Mavi Gezegen'e neden geldik/gönderildik? İşte bu sorunun yanıtını biz yaratılmışlar tam ve net olarak bilmiyoruz. Bize verilen düşünme ve akıl yürütme yeteneklerimizi kullanarak; Yeryüzüne neden geldiğimiz/gönderildiğimiz ile ilgili bazı savlar oluşturabiliriz. İşte bazıları:

-Yaratılan kişiler; bağımsız olarak/özgürce, yaratıcısını tanıyıp tanıyamayacaklarının, benliklerine (ego) yenik düşüp düşmeyeceklerinin denenmesi için bu gezegene gönderilmekteler...

-Yüce Yaratıcının yarattığı kişiler; kendi iradeleri ile kendilerine verilecek bedeni kullanarak ne kadar öğrenip – yücelebileceklerinin görülmesi için gönderilmekteler...

-Kişiler bu gezegene sınav için gönderilmekteler...

-Kişiler bu gezegendeki deneyimleri sonunda başkaca boyutlarda görev almak üzere bu gezegene eğitim/öğrenim için gönderilmekteler...

Yukarıda yazılanların bir kısmı için, hepsi için hatta daha fazlasını da kapsayan tamamı için bu Mavi Gezegen'e gönderilmiş olabiliriz...

Bir başka önemli soru, yaygın deyimle 'masada önümüzde duran' diğer soru şu: Biz kişiler, bu ortalama seksen yıllık zaman dilimi içinde neler yapmalıyız?.. Bu sorunun yanıtı için düşünmemiz (akletmemiz) yeterli sanırım. Aslında yapmamız gerekenleri iki ana bölüme ayırarak değerlendirmek mümkün... İlk bölüm; *kişilerin ve toplumların, kendilerinin ve kendilerinden türeyecek nesillerin sağlıklı olarak yaşam sürdürebilmelerini sağlamaya yönelik olanlardır*. Bu amaçla yapılması gerekenleri şöyle sıralayabiliriz: Kişi kendisine verilen bedeni korumalı, beden için gerekli gıdaların temizlerinden yiyip içmeli. Çoğalmalı yani yeni nesiller meydana getirmeli. Yeni nesillerin gıda, barınma ve giyim gereksinimlerini karşılamalı özellikle onları eğitip öğretmeli. Gezegendeki yaşam koşullarımızı, hatta yeryüzünün diğer canlı varlıklarının yaşamlarını ve sürekliliklerini tehlikeye sokacak davranışlardan kaçınılmalı. Yani üzerinde barındığımız Mavi Gezegenin kendi doğal devinim ve değişimlerine müdahale edilmemeli. Bu konu sanıldığından çok önemli; canlı ve cansız çevremizi yok etmemeliyiz, kirlletmemeliyiz. Yeryüzünü doğal haliyle gelecek nesillere bırakmalıyız... Yapmamız gerekenlerin ikinci bölümü; *kişi olarak ve kişilerin oluşturduğu toplumlar hatta yeryüzündeki bütün insanların tamamı olarak, maddi ve ruhsal ortamda yücelmek için neleri yapmamız gerektiği ile ilgilidir*. Bunlar şöyle sıralanabilir: Toplumları oluşturan kişiler kendi aralarında organize olmalılar. Yeryüzündeki bütün toplumlar da kendi aralarında organize olmalılar. Genel olarak, ortak olarak; bütün kişi ve

toplumların yaşama ve yücelmelerini temel alan bir ANAYASA yazılmalı ve uygulanmalı. Anayasa; kişi ve toplumların özgürce ama kurallara bağlı olarak yaşamalarının ve yücelmelerinin sınırlarını ve yöntemlerini düzenlemeli. Böylece insanlık maddi ve manevi yönden yüceldikçe yücelmeli. Bilim ve teknik konularda sürekli etkinleşerek Mavi Gezegenin dışına da çıkarak uzaya açılmalı. Ana hatlarıyla sayılan bu yapılması gerekenleri işlerken Yüce Yaratıcı hep hatırdan olmalı anılmalı... İnsanlık, kendisine verilen akıl ve olanakları kullanarak yüceldikçe yücelebilmek için özgün bir ruh ve muhteşem bir bedene sahiptir, başarabilir...

Bu arada, bazı kişilerin yeryüzünde düştükleri zavallı duruma değinmeden geçemeyeceğim. Tarihte bazı toplumlar yoldan çıkıp saptıklarında onları yeniden doğrultmak için elçiler hatta kitaplar gönderilmiştir. Elçiler ve kitaplar aracılığı ile sapık toplumlara doğru yol gösterilmiş, sapıklıkta ısrar eden toplumlar şiddetle cezalandırılmışlardır. Ayrıca yeniden sapıklığa düşecek toplum ve kişiler için çeşitli ceza tehditleri ve ödüller vaad edilmiştir. Bu konuda öne çıkan en önemli unsur, ceza/ödül aracı olarak cennet ve cehennem gerçeğinin uygulanacağı bildirilmiştir. İşte tam bu kavramlar üzerine bazı kişiler; cehennemden korkuya kapılarak, cennetteki olanaklar için de benlik (ego) istek ve arzularına kapılarak, yeryüzündeki yaşam biçimlerini bu iki kavrama göre düzenleme yolunu tutmuşlardır. O kadar ki; cehennem korkusundan, günah işlememek için hiçbir şey yapmayıp adeta 'bir lokma bir hırka' misali bir kenara çekilmekteler. Dahası, cenneti hak etmek için de; sürekli ibadet etmek, kendisi cennete alınsın diye sürekli ağlayıp sızlanarak dua etmek yolunu tutmuşlardır. Bu tutum tam bir ahmaklıktır. Bunlar; yeryüzünde bir ömür boyu ne yapıyorlar ki cennet gibi bir ödül bekliyorlar? Bunlar kendilerinin; sadece dua edip yalvarıp sızlanmalı için mi bu gezegene gönderildiklerini sanıyorlar? Kişi yapmaları gerekenlerin yanı sıra kendi benliğinin isteklerini de yerine getirmeli. Nefsimizin isteklerini, başkalarına zarar vermeden ve kurallar çerçevesinde yerine getirmek de kişinin görevidir. Kişi bilmeden günah işleyebilir hatta bazı küçük günahları bilerek işleyebilir. Kişinin yücelme çabaları sırasında, deneme-yanılma- doğruyu öğrenme aşamalarında işleyebileceği küçük günahların o kişiyi cehennemlik yapmayacağı umulur. Hiç günahı olmayan kişi var mıdır?..

Kişiler öğrenmeliler, uygulamalılar ve de Yüce Yaratıcıya olan inançlarını korumalıdır. Böylece yüceldikçe yücelebilirler. Kişinin bir diğer önemli görev ise; öğrendiklerini ve deneyimlerini kendisinden sonraki nesillere bırakmasıdır. Böylece yeni nesil bir önceki neslin kaldığı yerden devam edebilir...

İnsanlığın yeryüzünde yücelmesini, en azından inanç yönünden etkileyen önemli bir husus da ceza/ödülden daha etkili olan, korku ve sevgi ikilemidir. Yeryüzündeki pek çok toplumun ve toplumları oluşturan kişilerin; Yüce Yaratıcıya inançları vardır ama ne yazık ki inançlarını korku ile özdeşleştirmişlerdir, Yüce Yaratıcıya korkuyla yönelirler. Bunlar kendilerine verilecek cezadan korkarlar, cehennemden korkarlar. Eğer ceza ve cehennem onlar için sorun olmaktan çıksa anında sapıklığa düşerler... Diğer bazı toplumlar ise, bunlar Turan kökenli toplumlar, dolayısıyla Türkler; inançlarını sevgi ile özdeşleştirmişlerdir. Türkler Yüce Yaratıcıya sevgiyle yönelirler. Yüce Yaratıcıyı kendilerinden kendilerini de yüce yaratıcıdan sayarlar. Dolayısıyla ödül ve ceza önemsizleşir, sevgi öne çıkar...

Sevgili okurlar, bu yazıda sizlere; Evrendeki insan varlığına ilişkin bir düşünce gezintisi sundum...

İSİMLER VE İLÇELERİN İZLERİNDE İSTANBUL'UN FOLKLORUNA DOKUNMAK-2

ANDAÇ

ADALAR: İstanbul'un meşhur semtleri arasında adalar en başta gelir. Marmara denizi, dağınık posta pulu gibi serpiştirilmiş ve gözdesi olan 9 adasıyla tek denizimizdir. Üstündeki İstanbul'un bütün güzelliklerinin toplamı olan; 1936'larda veba hastanesi ve karantina merkezi daha sonraları Osmanlı'da hapishane olarak kullanılan, eski adı "Arkala Kalesi" olan Kız Kulesi, adalara giderken bütün görkemiyle verdiğiniz selamı alarak uğurlar sizi... Prens adaları denilen bu adalar, İstanbul alınmadan 42 gün önce alınmış adalar olarak da bilinir. Bu adalar aslında 10 taneydi. Kınalı, Burgaz, Heybeli, Büyükada (Pirinkipo), Sedef Adası yerleşime açık olan adalardır. Kaşık Adası, Tavşan Adası, Yassıada, Silivriada ise yerleşimi olmayan adalardandır. 1000. Yıllarda bir deprem sonucu batan, Vordonasi Adası da geçmişte bu adalardan biriydi. Bostancı ve Maltepe açıklarındaki sığılıkta, üzerinde fener bulunan iki kayalık yer alır. Bu kayalardan Bostancı'ya yakın olanı Vordonisi Adası olarak bilinir. Bu adacığa Yıldız Kayalığı da denir. Maltepe'ye yakın olanı ise, Dilek kayalığıdır.

Prens Adaları denmesinin sebebi de Bizans döneminde soyluların, prenslerin, patriklerin hatta imparatorların sürgün yeri olarak kullanıldığından dolayıdır. Antik dönemde Domosini (cin) adaları da denirdi. Aristoteles, Heybeli Ada'ya ilk kez bakır madeni işleten birinin adı olan Halkedon (Kadıköy) (Halki) adaları demiştir. Adalar, Yunanlı filozof Artemiporos Pitiusa (Çamlı) ve Marmara Adaları, Papaz Adaları, Keşiş Adaları, Evliya Adaları ve topraklarının kırmızıya yakın koyu sarı renkte olması dolayısıyla cedlerimizin Kızıl Adalar dediği gibi isimle de anılmışlardır. Adalar İstanbul'a 19. Yüzyılın ortalarına kadar yabancı kalmıştır.

İstanbul adalarının en güzeli şüphe yok ki Büyükada'dır. Yüksek ve zengin ailelerin köşkleriyle süslü olan Büyükada, çam koruları ve harikali manzaralara bakan tepeleriyle tanınmıştır. Heybeliada ise, kıyıların ve koylarının eşsizliği ve gölgeli köşelerinin genişliğiyle gerçekten cazibeli. Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı Deniz Koleji ile Deniz harp Okulu Heybeliada'dadır. Burgaz Adasıyla Kınalıada, Büyükada ve Heybeli'ye nispetle çok sönük kalır.

Eskiden ilk ve sonbaharı Adalar'da, yaz aylarını da Boğaziçi köylerinin birinde geçirmek, İstanbul'un paralı ve mevkili aileleri için bir gelenektir. Az çok gevşemekle beraber bu gelenek, şimdi de yaşamaktadır. İlk ve sonbaharda Adalar'a koşanlar arasında yabancılara da çok rastlanır. Adalar, Büyük Fâtih kahraman ordusu ile İstanbul surları önüne geldiği zaman donanma kumandanı Baltaoğlu Süleyman Bey tarafından fethedilmiştir. Ondan sonra uzun müddet âdeta boş kalan Adalar, on Dokuzuncu Asrın başından itibaren kalabalıklaşmaya başlamış, yavaş yavaş bugünkü mamur ve müreffeh durumunu kazanmıştır. Adalar bugün İstanbul'un kibar, fakat pahalı bir yazlığıdır.

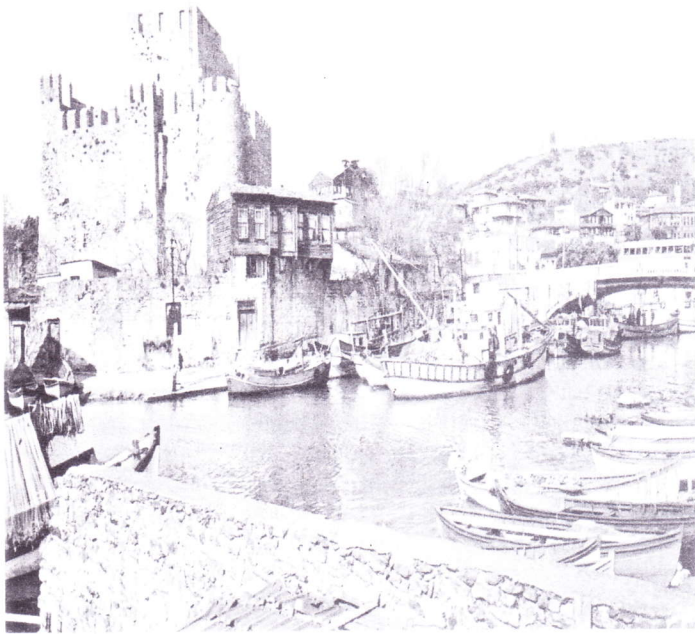
AKSARAY: Doğduğum yer olan Aksaray, İstanbul'un meşhur olduğu kadar da eski semtlerinden biridir. Bilindiği gibi Fâtih, Karaman ülkesini zapt ettikten sonra Silifke ve Taşeli bölgelerinde tutunmaya çalışan Karamanoğulları, biraz canlanınca Karaman (Lârende) şehrini geri aldıkları gibi, Akkoyunlular ve Venedikliler'le birleşmek suretiyle Fâtih'e karşı koymak istemişlerdi. Bu sebeple Fâtih, 1469 senesinde Karamanoğulları üzerine

Rum Mehmet Paşa kumandasında bir ordu yollamışsa da Türk olmayan bu mayasız vezir yenildiğinden padişah, 1470 senesinde veziriazam İshak Paşa'nın kumandası altında yeni bir ordu göndermişti. İshak Paşa vazifesini başarı ile yapmış, Karamanoğulları'nı tekrar Silifke civarına atmıştı. Bu zaferden sonra İshak Paşa, Anadolu'nun ehemmiyetli merkezlerinden biri olan Aksaray kazası halkını İstanbul'a göndermiş, bunlar şehirde yerleştirildikleri semte geldikleri yerin ismini vermişlerdir. Aksaray semti, İstanbul'un fethinden bugüne kadar başka başka zamanlarda acı yangın felâketlerine uğramıştır. Bu felâketlerin en büyüğü olan 23 Temmuz 1911 yangınında Aksaray'da iki bin dört yüz bina yanmıştır. Bundan önce 1890 senesi mayısında çıkan Horhor yangınında da iki yüz bina kül haline gelmiştir.

ALACAHAMAM: Alacahamam semti, Türkiye tarihinin "Vakai Hayriye" dedikleri yeniçeriliğin kaldırılması tarihine kadar ahlâk düşkünlerinin toplu bulunduğu bir yer sayılırdı. O kadar ki, iffet ve haysiyet sahibi olan İstanbullular buradan geçmeye cesaret edemez, geçmek zorunda kalanlar da sağına, soluna bakmadan korku içinde âdeta koşar gibi yürürlerdi. Yeniçeri ocağı söndürüldükten sonra Alacahamam'ın ahlâk düşkünlere sinmiş ve bu civarda, İstanbul'un her tarafı gibi tereddüt edilmeksizin dolaşılabilir temiz bir çevre olmuştur. Şimdiki bulunduğu yer ise; Eminönü'nde bulunan Yeni Camisinin arkası, Süleymaniye, Tahtakale ve Hobyar Mahalleleri arasındaki yerin eski adı. Semtin bir caddesi de Alacahamam Caddesi olarak bilinir.

ANADOLUHISARI: Anadoluhisarı, İstanbul'un hem meşhur bir semti, hem de Beykoz İlçesi'ne bağlı bir Bucak merkezidir. Hemen tamamıyla balıkçı ve bahçıvanlardan ibaret olan halkı, semtlerine yalnız "Hisar" diyerek geçerler. Bu adın Anadoluhisarı'na Yıldırım Bayezit'in yaptırmış olduğu kaleden dolayı verildiğini kaydetmeye bile lüzum yoktur. Türkiye tarihine bakılacak olursa, Anadoluhisarı'na eskiden "Güzel Hisar, Güzelce Hisar, Yenik Hisar, Yeni Hisar, Yenice Hisar, Ak Hisar" gibi adlar da verilirdi.

Bu adlar arasında "Yeni Hisar" ve "Yenice Hisar" isimlerinin kalenin yeni yapıldığı devirlerde kullanılmış olduğu hatıra gelebilir. Nitekim yeni inşa edildiği sırada aynı isimleri Rumelihisarı için de kullananlar olmuştur.

Anadoluhisarı, Boğaz'ın en dar yerindedir. Burada Boğaz'ın genişliği ancak yedi yüz metre kadardır. Anadoluhisarı tam kıyıda ve Göksu Deresi'nin ağzında iken bu derenin kıyıyı gittikçe doldurması dolayısıyla bugün biraz geride kalmıştır. Yüksek bir kayanın üzerine kurulmuş olan Anadoluhisarı'nın kutru yirmi, yüksekliği keزالık yirmi, duvar kalınlığı bir buçuk metredir. Hisar yedi kule ile kuvvetlendirilmiştir. İnşasına 1305 senesinde başlayıp 1306 tarihinde tamamlanmıştır. Anadoluhisarı'nı kurdurmakla Yıldırım Bayezit'in İstanbul'un fethine ait planının tatbikatına geçmiş olduğu söylenir. Herhalde bu büyük adamın İstanbul'un fethine girişmeden önce Boğaz'a hâkim olmak ve İstanbul'un Karadeniz'le münasebetini kesmek istediği muhakkaktır. Niğbolu Savaşı'nda Venedik ve Rodos donanmalarının Boğazlardan geçip Karadeniz'de Tuna ağzına kadar gelmiş olmaları, Yıldırım Bayezit'in bu hisarı yaptırmaya zorlayan sebeplerden biri olsa gerektir. Rumelihisarı yapılırken Fâtih tarafından Anadoluhisarı da tamir ettirilmiştir.

Anadoluhisarı'ndan bahsedilirken, Hisar ile Kanlıca arasındaki Amcazade Hüseyin Paşa yalısını düşünmemek kabil değildir. 1700 tarihi civarında yapıldığı anlaşılan bu yalıdan havuzlu bir salondan başka eser kalmamıştır. Amcazade Hüseyin Paşa yalısının son parçası olan bu havuzlu salon, kazıklar üzerinde denize doğru çıkmıştır. Salonda havuzun üstüne rastlayan kısım ahşap bir kubbe ile örtülmüştür. Salonun duvarları nakışlar ve altın yaldızlı panolarla süslüdür. Kubbe ve tavandaki nakışlar da çok nefistir. Asıl yalının yarım asır kadar önce yıktırıldığı ve sanat değeri itibarıyla bu salonun bırakıldığı rivayet edilmekteyse de, kalan kısmın da çökmek üzere olduğu esefle görülmektedir.

ARNAVUTKÖYÜ: Arnavutköyü, Anadoluhisarı gibi hem İstanbul'un meşhur semtlerinden biri, hem de Beşiktaş İlçesi'ne bağlı Arnavutköy Bucağı'nın merkezidir. Ayazmalarının bolluğundan ve Büyük Kostantin tarafından yaptırılan kilisesinden dolayı Bizanslılar zamanında buraya "Melekler" köyü derlermiş. Köye "Arnavutköyü" adının ne vakit verildiği belli değilse de, eskiden burada oturanların Rum ve Yahudi'den ibaret olduğunu Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nin birinci cildinde kaydetmektedir. Karadeniz'den Marmara'ya dökülen su, Kandilli'den Arnavutköyü'ne dönerek, burada saatte 4-5 mil süratle akar. Bu sebeple akıntısının şiddetiyle tanınmış olan Arnavutköyü önünden geçmek isteyen bazı deniz nakil vasıtalarını kıydan halatlarla çekmek icap eder ki, buna "yedeççilik" derler. Fırtınalı havalarda Arnavutköyü akıntısının yedeğe aşmak bile eskiden oldukça tehlikeli sayılırdı. Abdülâziz'in saltanatın uzaklaştırılmasından pek az önce, Serasker Hüseyin Paşa'ya gönderilen iki hünkâr yaveriyle paşa acele saraya davet edilmiş. Bu davetten şüpheye düşen paşa, çok meşgul olduğunu ve ancak ertesi günü saraya gelebileceğini söyleyerek yaverleri savdıktan sonra, bebek'te oturan Sadrazam Rüştü Paşa ile görüşmeyi düşünmüş. Hüseyin Avni Paşa, Paşalimanı'ndaki yalısından üç çifte bir kayığa atlamış. Kayık, Arnavutköyü önlerine gelince yedeğe bulunamamış. Kayığın iki küreği akıntının şiddetinden kırılmış. Bunun üzerine Hüseyin Avni Paşa deniz yolculuğundan vazgeçip karaya çıkmış ve Bebek'e kadar yürümek zorunda kalmış. Çok meşhur olan Arnavutköyü çileğinin burada ilk defa on dokuzuncu Asrın ilk yıllarında yetiştirildiği ve ondan önce Arnavutköyü halkının daha ziyade bağcılıkla meşgul olduğu söylenir.

BABIÂLİ: İstanbul'un meşhur semtlerinden olan "Babiâli" adını İmparatorluk devrinde Sadrazamlık makamı

ve dairesini ifade eden "Babıâli" binasından alır. Eskiden sadrazamların ayrıca resmi dairesi olmadığından bu vazifeye tayin olanlar aileleriyle birlikte ikamet ettikleri binada aynı zamanda devlet işlerine de bakarlardı. Bu sebeple, umumi olarak Türk hakanlarının saraylarına "kapı" denildiği gibi, sadrazamların konaklarına da "kapı" ve daha sonra "paşa kapısı" denilmesi âdet olmuştur. "Paşa Kapısı"na Onsekizinci Asrın sonuna doğru "Babıâli" adı verilmeye başlanmış, bu tabir, Ondokuzuncu Asrın başından itibaren tamamıyla yerleşmiştir. Bununla beraber devlet işlerinin görüldüğü merkez manasında olmak üzere "Babıâli" terkiinden önce sırasıyla "Vezir Kapısı", "Babı Asafi", "Paşa Kapısı" unvanlarının kullanıldığını tespit eden kaynaklar da vardır. Sadrazamlığa tayin olunanlardan her birinin oturduğu konak veya saray, İstanbul'un muhtelif yerlerinde olması itibarıyla Paşa kapısı, yahut Babıâli bir semtte kalmamış, ancak 1740 tarihinden sonra Soğukçeşme ve Demirkapı civarı sadaret konağı için daimî bir çevre veya saha olmuştur.

Sadrazamların aileleriyle birlikte ikamet etmesi itibarıyla Babıâli'nin selâmlık ve harem daireleri olduğu gibi mutfakları, koğuşları, ahırları ve memurların çalışmalarına mahsus odaları da mevcut idi. Ancak, yeniciliğin kaldırılmasından sonra Babıâli yavaş yavaş sadrazamların ikamet yeri olmaktan çıkmış, Tanzimat devrinde ise büsbütün resmî bir daire haline gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında sadrazamlık makamına bağlı müdürlüklerden ve bürolardan maada dâhiliye ve hariciye nazırlıklarıyla devlet şûrası da Babıâli binasında yer almıştır. "Babıâli" tabirinin arada sırada olsa bile Avrupalılarca "Osmanlı İmparatorluğu" veya "Osmanlı Hükümeti" manasında kullanıldığı da görülmüştür.

Babıâli binası 1755, 1808, 1826, 1878 ve 1911 senelerinde beş defa yanmıştır. 1911 tarihinde çıkan son yangında Babıâli'nin iki tarafındaki sadrazamlık ve hariciye nazırlığına ait kısımlar ateşten kurtulmuş ve yanan dâhiliye nazırlığına ve devlet şûrasına ait kısımlar bir daha inşa edilmemiştir. Türkiye'de Cumhuriyet idaresi kurulduktan ve devlet merkezi Ankara'ya nakledildikten sonra bir müddet boş kalan Babıâli binası, bugün İstanbul Valiliği tarafından işgal edilmekte ve eskiden sadrazamlara mahsus olan oda, İstanbul valilerine verilmiş bulunmaktadır.

Adını Babıâli binasından alan Babıâli semti, İstanbul kitapçılarıyla basımevlerinin toplanmış olduğu yerdir.

Eskiden Babıâli, şimdi Ankara Caddesi denilen ve Sirkeci'den başlayarak Cağaloğlu'nda nihayet bulan enli ve dolaşık yokuşun iki tarafında sıralanan kitap ve basımevleri, gazete idareleri, ciltçi ve kırtasiyeciler dükkanları, burasını oldukça ehemmiyetli bir iş ve ticaret merkezi, aynı zamanda hemen her aydın Türk'ün uğrağı haline getirmiştir. Öyle sanılır ki kitap ve gazete ile ilgisi olan genç ve yaşlı, erkek ve kadın her Türk'ün Babıâli semtiyle mutlaka tanışıklığı ve bu semte karşı az çok sevgisi vardır.

(devam edecek)

NELER KAYBOLUP GİTMEDİ Kİ HAYATIMIZDAN...

TUNCER GÜNAY

Farkında mısınız, gittikçe yalnızlaşıyoruz... Daha doğrusu hayatımızın içi boşalıyor aslında... Mahalleler boşalıyor. Sokaklar boşalıyor, evler boşalıyor, çarşı pazar boşalıyor, daha da vahimi, gönüllerimiz boşalıyor.

Hayatımıza neşe, sevinç, huzur ve zarafet katan pek çok güzellik bizi sessiz sedasız veya bazen aniden terkedip gidiyor. Neler çekilip gitmedi ki hayatımızdan, neler terketmedi ki bizi, neler kaybolmadı ki gözümüzün önünden...

Sokaklarımız kayboldu. Bahçeli duvarları, taç kemerli, tokmaklı ağaçtan kapıları olan beyaz yasemin, rengârenk ıhlamur, pembe begonvil ve mor sümbüllerle süslü, ortasında küçük havuzları ve çardakları olan tek katlı, şirin, mütevazı, mutluluk ve neşe dolu evlerimiz kayboldu. Sokak kapılarının üstündeki kemerlere dolanan sarmaşıklar, yaseminler ve onlarla birlikte, saldıkları kesif rayihalarla önünden geçenleri adeta sarhoş eden ıhlamurlar kayboldu. Bahçelerden sokaklara taşıyıp iki sokak aşağıya kadar rayiha yayan karanfiller, gecesevaları, güller, zambaklar, leylaklar kayboldu. Sokaklarımız, evlerin bahçelerinden yayılan bu sarhoş edecek kadar kesif ve hoş kokularla adeta tabii bir irtiyat deposu gibiydi.

Son zamanlarda dikey yapılaşma diye tabir edilen apartmanlaşma ve betonlaştırma furyası, ilk önce sokaklarımızı, sokaklarla beraber güzel komşularımızı, komşuluk haklarını ve efsanevi komşuluk kültürünü tarumar edip geçti. Bir sokak boyunca tüm sokak sakinlerinin birbirlerini iyi tanıdığı, birbirlerinin ihtiyaçlarını, sıkıntılarını, acılarını ve sevinçlerini bildiği, bir evde pişen dolmanın, köftenin, tatlının kokusu komşulara gitmiştir diye kapılarının çalınıp birer tabak göz ve nefis hakkı verildiği, düğünlerde, cenazelerde, asker uğurlamalarında hiç kimsenin "Bana ne!" demeden üzerine düşen görevi ifa ettiği o muhteşem komşuluk kültürü yok olup gitti. O kültürün gitmesiyle beraber toplumda yardımlaşma ve dayanışma melekeleri de kayboldu. Bencilleşme aldı başını gitti. Sokaklar kayboldu ve yerlerini, çocukların tırmanacak tek bir erik, kiraz ya da elma ağacı bile bulamadığı, araba park yerlerine dönüşen dar kaldırımlar, üzerinde vızır vızır araba işleyen kalabalık ve

gürültülü caddeler ve bulvarlar aldı. Sokak aralarında, haylaz çocukların ders çıkışlarında ya da hafta sonu tatilinde, dallarına tırmanıp erik, çağla, kayısı, kiraz aşırıp yiyecekleri tek bir anonim ağaç kalmadı. Kaybolan sokaklardan geriye bir metre kare bile boş alan kalmayınca, çocuklarımız kibrit kutusu gibi kapalı ve bunaltıcı beton dairelerde enerjilerini nereye atacaklarını, nerede ferah nefes alıp rahatlayacaklarını bilemediler. Sonra da gelsin yakınmalar... "Çocuklarımız neden yerlerinde duramıyorlar, neden bu kadar hareketliler, neden böyle hiperaktifler, neden istedikleri her şeyi alıp ellerine verdiğimiz, onları AVM'lere götürüp hamburger yedirdiğimiz ve ellerine en pahalı akıllı telefonları ve tabletleri tutuşturduğumuz halde hiç mutlu olmuyorlar?" Ayağı toprağa basmayan, toprak zeminde birkaç saat yürüme imkânı bulamayan, çimenlerde yuvarlanamayan, ağaçlara tırmanıp coşamayan bu talihsiz apartman çocukları, bedenlerinde ve ruhlarında toplanan kötü elektriği, denge bozucu enerjiyi ve huzursuzluğu nerede atabilirler ki? Onlara bir metre boş arsa bıraktık mı?

Günaydın demeyi, selâm vermeyi unuttuk... Yolda yürürken, tanısın tanımasın herkese gülümseyerek, nazik bir şekilde selâm veren, "Günaydın" ya da "Selamünaleyküm" diyen, bir jest, bir hizmet ya da iyilik karşısında teşekkür eden, minnettarım diyen temiz giyimli, traşlı ve bakımlı kibar şehir insanları sessiz sedasız bir şekilde cemiyetten çekip gittiler...

Şehrin muhtelif yerlerindeki dev çınar ağaçlarının altında yer alan eski salaş kahvehaneler daha doğrusu, çayı, kahvesi, limonatası hilesiz ve temiz kiraathaneler kayboldular. Çaycısı, ocakçısı, sahibi hiç değişmeyen, müşterilerin birbirlerini çok iyi tanıdığı, yaşlıların ezân saatini beklediği, namazdan sonra dönüp köpüklü kahve içtiği, gençlerin büyüklerin yanında kahve içmesinin pek hoş karşılanmadığı, pek çok askerî darbeye, muhtıraya şahit olan o eski kahvehaneler... Hepsı terkettikler bizi. Yerlerine büyük marketler ya da yaşlılara, ihtiyarlara hitap etmeyen hatta onlara zımnen kapalı olan kibirli, şımarık, züppe cafeler, bistrolar açıldı.

Bakkal amcalar kayboldu. Onlarda terk edip gittiler bizi... Paramız olmayınca veresiye defterine yazdırarak alışveriş yaptığımız, çok sıkıysak borç para aldığımız, her uğradığımızda 2-3 cümle ile illaki "Nereye gidiyor bu memleket?" diye ayaküstü lafladığımız, evin anahtarını ya da eşyalarımızı emanet bıraktığımız, sırdaşımız, dert ortağımız, sokağın haber kaynağı, istihbaratçımız, sokakta olan biten her şeyi bilen, sokağa giren yabancıları hemen fark eden, her önüne gelen yabancıları sokak sakinlerinin adresi ve kimlikleri hakkında bilgi vermeyen, uyanık ve dikkatli bakkal amcalar, küresel ekonomi sisteminin dayatması olan dev market zincirlerinin önünde böcek gibi ezilip gittiler. Şimdi, 10 kuruş çıkışmayınca 150 liralık erzağı kasiyerde geri bırakmak zorunda kaldığımız, hiçbir insanî ilişki kuramadığımız, sadece "Ver paranı, bas git." muamelesi gördüğümüz marketlere, AVM'lere muhtaç kaldık.

Kolonyacılar kayboldu. Kulağa ne kadar basit geliyor değil mi? Kolonyalar hayatımızdan çıktı artık. İnsanlar güzel kokma tutkusunu bıraktılar. Evlerimizin özenle korunan ve evin çocuklarının canı istediği zaman giremediği, bir ibadethane gibi kıymet gören misafir odalarının kaybolmasıyla beraber, misafir ağırlama kültürümüz de kayboldu. Misafir davet etmeler, misafire kolonya şeker ikram etme geleneği... Hepsı kayboldu. Gerçi, bu geleneğimizin bizi terk etmesi, siyah beyaz televizyonun hayatımıza girdiği 70'li yılların başlarında başlamıştı. Şimdi

hayatın, geçinmenin zorlaşmasıyla beraber tamamen kayboldu denilebilir. Dinî bayramlarda bile komşu ve akraba ziyaretleri yapılmıyor artık... Evlatlar, torunlar bayramlarda büyüklerinin yanına gelmemek, tatili sahil bölgelerinde geçirmek için bir ton bahane üretiyorlar. Misafirlik bitince bu geleneğin vazgeçilmez olan kolonya ikramına da gerek kalmadı haliyle... Kolonya satılmaz olunca kolonyacılar ne yapsın? Onlar da küsüp, tası tarağı toplayıp vurdular kilidi dükkânlarına ve çekildiler köşelerine... Akla gelecek her türlü güzel kokan çiçeğin usaresinden, aromasından, rayihasından çıkarılan esans ve yağlarla imal edilen yüzlerce çeşit kolonya yok artık hayatımızda. İnsanlara mutluluk ve haz veren o güzel tabii kokuların yerini, kimyasal işlemlerle üretilen, adına losyon ve parfüm denilen ama doğadaki hiçbir tabii bitkinin karşılığı olmayan ve onların rayihasını taşımayan o tuhaf, burun direğini kıran endüstriyel kokular aldı.

Otobüste büyüklerle yer vermeler, öğretmen geçince 20 metre öteden, düğmeleri ilikleyip hazır ola geçip saygı göstermeler zaten yıllar önce bitmişti. İnsanların temiz ve medenice giyinme tutkuları ve kuralları bitti. Makasla hususi olarak kesilip pârelenerek delik deşik edilen o kot pantolonları, okullarda öğretmenlerin bile giydiğini görüyorum artık... Saç sakal temizliği, kılık kıyafet estetiği ve düzgünlüğü artık devlet kurumlarında bile önemsenmiyor ve takip edilmiyor. Topluma örnek olması gereken memurlar işportacılar, pazarcılar, faytoncular gibi serbest kılık ve kıyafetler içindeler... İnsanlar şehirlerin hızlı ve stres saçan hengâmesi içinde, artık kişisel bakımına, saçına, tıraşına önem vermez oldular.

Nezaketsizlik, kibarlık, zarafet, temiz ve saf aşklar ve haliyle güzel lirik şiirler bitti. Hasret, gurbet, vuslat, hicran, memleket şiirleri ve öyküleri yazılamıyor artık... Güzel konuşma ve yazma terbiyesi ve kültürü de bitti. Gençler birbirlerine Amerikan kamyoncularının argo kelimeleriyle hitap ediyorlar artık... Akıllı telefonlarda bozdukları kelime ve cümlelerle saçma sapan bir mesaj dili geliştirerek Türkçe'nin elde kalan son takatini tüketiyor, ümüğünü sıkıyorlar şimdi. Kitapların dergilerin yerini akıllı telefonlar almaya başladı ama bu eğilim gençleri kültürlü, edepli ve terbiyeli yapmaya yetmediği gibi, onları iyice kabalaştırıp lümpenleştiriyor...

Hayatımızdan neler kaybolup gitmedi ki... Hepsini üşenmeyip bir bir sayacağım ama bırakın Nevzuhur'un sayfalarını, ciltler dolusu defterler bile bunları yazmaya yetmez...

Güzel konuşan, güzel giyinen, gülümseyen, selâm veren, selâm alan mütebessim, hatırşinas, kadirbilir insanlar, güzel kokular, güzel sokaklar, bahçeli tek katlı mütevazı evler, nezaketli, güleryüzlü, iyi giyimli, bakımlı dürüst esnaf, çeşit çeşit meyve ağaçları, tezgâhlarda yüzlerce çeşit balıklar, ile oynanmamış halis ve saf meyve ve sebzeler, dürüstlük, saygı, tahammül, sevgi... Hepsı bizi terk edip gittiler ya da çoğunu biz kovduk... Zorla, zorlayarak, saygısızca, nezaketsizce, horlayarak, vefasızca çıkardık, kovduk onları hayatımızdan... Kabalıkla, saygısızlıkla, yalanlarla, talanlarla, açgözlülükle, bencillikle, hoyratlıkla, zevksizlikle, kültürsüzlükle, maddiyatçılıkla ve Vandallıkla kalakaldık... Betonlaşma, sınırsız tüketim hırsı, açgözlülük, bencillik, sanayileşme ve önlenemeyen kontrolsüz göçler, kontrolsüzce büyüyen azmanlaşan şehirler... Bu saldırganlığın karşısında ne durabilirdi ki zaten... Yalnızlaşmamız bundandır. Çünkü çekip gittiler ya da kovuldular hayatımızdan...

Hayrını görelim...

ANTALYA'DA KÜLTÜR VE FOLKLORÜN İZLERİ

(devam)

"Antalya'da futbolun neşvünema bulduğu yer Yenikapı'dır dersek mübalâğa etmiş olmayız. O zaman Top Sahasının; şimdi 'Millet Bahçesi' olarak Karaalioglu Parkı'nın bünyesine dâhil edilmiş olan yerde yapılmış olması da futbol konusunda Yenikapı'yı hep öne çıkarmıştır. Vatan Kiraathanesi, aynı zamanda futbol severlerin bir araya geldiği, futbol sohbetlerinin ve tatlı münâkaşaların yapıldığı mekânlardan bir yerd.

Burada Antalya futbolunun tarihçesine girecek değiliz ama gençlik yıllarında futbol oynamış olan amcam Hasan AKBABA'nın terekesi arasında bulunan ve kızı (kuzenim) tarafından bana intikâl ettirilen bir vesika ile tarihî önemi bulunan bir fotoğrafı da meraklılarına sunmamız gerekiyor."

Tabiiyeti: T. C.	
Adı, soyadı: Hasan Bey	
Baba adı: Ali Rıza	
Doğduğu yer ve yıl: 1328	
İş-gücü: Mazam Göz	
Adresi:	Kulübü: İlk Işık
	Kulüp №: 28
	Sicil numarası:

İlk Işık Spor Kulübü Hüviyet Cüzdanı

Fotoğrafın arkasında;
"1932 Düzler çamında Esnaf Işık takımları Feyzi Paşa arasında" yazıyor

Not 1: "Fevzi" olması gerekirken "Feyzi" olarak yazılmış
Not 2: Fevzi Çakmak'ın önünde kolu dizine dayalı olan sporcu
Hasan Akbaba'dır.

(devam edecek)

